

СТЕШИНА О.В., асп.

Наук. кер.: Мартякова О.В. д.е.н., проф.

Інститут економіки промисловості НАН України,

м. Донецьк

СУЧАСНИЙ МЕХАНІЗМ ДОДАТКОВОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано моделі довірчого управління у системі соціального розвитку. Також проаналізовано законодавче забезпечення ендаумент-фондів, зарубіжний досвід та проблеми його застосування в Україні.

Актуальність. Благодійна діяльність є джерелом допомоги і підтримки для мільйонів людей у всьому світі. Кардинальні економічні перетворення та соціальні трансформації спричинили за собою радикальні зміни в суспільному житті, у тому числі в благодійності.

На благодійну діяльність та її роль у суспільстві впливають безліч взаємодіючих тенденцій сучасного світу, такі як еволюція влади; модернізація і глобалізація економіки; технічний прогрес, що веде до нових способів зв'язку та спілкування; акумуляція досвіду ведення благодійної діяльності, який дозволяє підвищувати здатність приймати обґрунтовані рішення.

У сучасному світі ставлення до благодійності як до професійного заняття поширилось, стало «соціальною нормою». Відбувається обмін та освоєння різних ідей та технологій між організаціями та між країнами. Окремою і важливою структурою інституту благодійності є ендаумент-фонди, а сучасним інструментом мобілізації коштів до благодійних фондів та ендаумент-фондів є фандрайзинг.

Мета дослідження. Виникає необхідність переглянути структуру і логіку позабюджетного фінансування освітньої та науково-дослідної діяльності вищих навчальних закладів України за рахунок використання ресурсів благодійності та розробити шляхи вдосконалення організаційно-економічних умов формування фондів цільового капіталу в Україні, шляхом вивчення та узагальнення зарубіжного та російського досвіду.

Основна частина. Відмінністю ендаумента від звичайних пожертвувань є цільовий характер діяльності і спрямованість на отримання доходу за рахунок інвестування коштів.

Ендаумент-фонди виникли у Великобританії; створювалися, перш за все для підтримки освіти. Саме в цій сфері накопичено найбільший досвід їх діяльності та найбільші грошові кошти.

Головними взаємопов'язаними умовами існування ендаумента є те, що зібрані за рахунок пожертвувань кошти формуються у недоторканий фонд, який за сприяння керуючої компанії або спеціальним органом соціальної організації може отримувати постійний інвестиційний дохід, за рахунок інвестиційних операцій. Ендаументи створюються благодійником, який є сторонньою особою відносно до організації - бенефіціару благодійної

допомоги. У рамках цієї термінології реципієнтом буде організація одержувач благодійності. Особливістю є, те що витрачається тільки інвестиційний дохід, "тіло" ендаумента залишається недоторканим.

Головна перевага ендаумент-фондів це доходи, які він приносить, вони забезпечують упевненість у наявності фінансування, що не завжди можливо при непостійних, разових пожертвах. Ендаумент-фонди дають свободу і гнучкість у виборі напрямків фінансування.

У світі лідерами за розміром ендаументів у соціальних організаціях є освітні установи, вони обчислюється сотнями мільярдів доларів США. В сфері освіти накопичено найбільший досвід їх діяльності та найбільші грошові кошти.

Аналіз досвіду використання благодійних фондів та функціонування ендаумент-фондів в освітніх закладах США свідчить, що головним ініціатором збору пожертв виступає університет, який для освітньої, науково-дослідної мети або соціальної підтримки та перспективного розвитку створює окремий фонд.

Накопичення первинного капіталу є важливим на етапі створення ендаумент-фондів, але головну роль відіграє управління цим капіталом, тобто його примноження.

У США поширена практика створення університетами власних компаній, які займаються управлінням ендаумент-фондів. Велика частина університетів управляє пожертвами через власні керуючі компанії або великі інвестиційні підрозділи, тобто є значна матеріальна база для здійснення самостійного управління. Існує практика, коли університети США передають свій капітал спеціалізованій керуючій компанії, у зв'язку з недостатністю коштів для здійснення самостійних ефективних вкладень. Тобто керуюча компанія може займатися управлінням декількох ендаумент-фондів з різних навчальних закладів. У цьому випадку, найчастіше співробітники університету мають «наглядову» функцію, в їх обов'язки входить регулярний моніторинг діяльності сторонніх інвестиційних менеджерів і розробка сучасних рекомендацій по корекції інвестиційних портфелів залежно від поточних потреб університету та сформованої економічної ситуації.

Першим, хто обрав політику внутрішнього управління, значною частиною своїх пожертвувань був Гарвардський університет, який створив компанію Harvard Management Company, яка і до теперішнього часу управляє ендаумент-фондами, яких у Гарвардському університеті станом на кінець 2012 фінансового року складає 12 000 окремих одиниць. Багато з них обмежені конкретними цілями, такими як створення та відновлення науково-дослідницьких центрів, підтримка професорсько-викладацького складу в розробці конкретної наукової теми тощо. Це дає змогу використовувати всілякі форми і види ендаумент-фондів в межах одного освітнього закладу.

Доцільність використання ендаумента не викликає сумніву у США. Сучасні стратегії управління цільовими капіталами дозволяють домагатися істотного приросту благодійних ресурсів в середньостроковій і довгостроковій перспективі [4, с. 41].

Збільшення фонду відбувається за рахунок управління інвестиційним портфелем, роботою на фондовому ринку, а також за рахунок нових надходжень пожертвувань. Доходи від ендаументів забезпечують до 30% операційних витрат університетів. Звісно, що університети приділяють увагу своїм ендаумент-фондам, бачачи в них джерело стабільного доходу та запоруку успішного функціонування у майбутньому.

Американські університети є активними учасниками ринкових процесів. А керуючі компанії підтримуються державою і зацікавлені в отриманні доходів від інвестування коштів.

За даними Цента Фондів США загальна ринкова вартість активів благодійних фондів США станом на кінець 2011 року склала 590,2 млрд дол. США [5]. Заощаджується та примножується капітал благодійних фондів вже більше століття. Пік економічного розвитку у США припав на першу половину ХХ ст., який дав змогу акумулювати дуже великі накопичення в руках окремих осіб. Частина їх накопичень у формі статутного фонду для благодійних організацій використовується і до теперішнього часу.

Ринкова вартість американських університетських ендаументів за 2011 фінансовий рік складає 408,1 млрд дол. США [6]. Цей показник засновано на фінансових звітах 823 американських університетів та коледжів, які надають звіти до The National Association of College and University Business Officers (NACUBO) - Національній асоціації освіти в коледжах і університетах.

Згідно NACUBO у США діє градація ендаумент-фондів за розміром, яка містить 6 груп, до першої групи відносяться найкрупніші ендаументі, розмір який понад 1 мільярда доларів США.

Прибутковість ендаументів американських університетів за підсумками 2011 фінансового року дорівнює - 19,2%. Обсяг видатків благодійних фондів США на заплановані проекти в 2011 році становив 45,7 млрд дол.США. Це дає змогу затверджувати, що обрана стратегія управління ендаумент-фондами є оптимальною, вона дозволяє забезпечувати виконання наукових, господарських та соціальних завдань.

Керуючі компанії університетських ендаументів використовують широку диверсифікацію інвестиційного портфеля, яка дозволяє отримати підвищений прибуток. На сучасному етапі інвестиційний портфель благодійних фондів здебільшого складається з ризикованих інструментів: вкладення в венчурний капітал, інструменти ринку нерухомості, хедж-фонди, вкладення на товарних ринках та традиційних активів – акцій, облігацій. Інструменти з фіксованою дохідністю вже не мають ключового значення, вони становлять близько третини усіх вкладень фонду.

Висновки. Багаторічний досвід використання ендаумента доводить, що зміцнюється фінансове становище освітніх установ та посилюється їх конкурентна перевага. Ендаумент успішно функціонує у США, Канаді, Великобританії, Японії та Росії. Російський аналог ендаумента – це цільовий капітал, який працює як спеціалізований інвестиційний фонд. Доходи, які одержуються в результаті управління капіталом, йдуть на реалізацію благодійних програм.

Досвід цих країн в галузі управління ендаумент-фондами для України становить практичний інтерес. Особливу увагу у цьому питанні треба приділити Російській Федерації, яка адаптувала механізм ендаумента до російського законодавства та впровадила його в дію. Досвід університетів Росії у створенні та "управлінні" ендаумент-фондами вимагає всебічного вивчення, порівняльного аналізу наявних переваг і недоліків. Створення та діяльність в Україні механізму ендаумента можливе за наявності правової та фінансової бази. Він повинен працювати, якщо держава, вищі навчальні заклади та жертводавці матимуть належні мотивації до дії.

Бібліографічний список

1. Мартякова Е.В. Механизмы регулирования инновационных процессов социального сектора / Вісник Донецького університету, Донецьк . Сер.В:Економіка і право.- вип.1. - 2007.

2. Субанова О.С. Фонды целевых капиталов некоммерческих организаций: формирование, управление, использование: моногр. – М.: КУРС, 2011. – 120 с.

3.Субанова О.С. Эндаумент в Американских университетах: какой опыт можно использовать России? / Проблемы и обсуждения. –2012. – №3 (04).

4. Беневоленский В.Б. Целевые капиталы некоммерческого сектора в условиях кризиса: опыт США и уроки для российских НКО. XI Междунар. науч. конф. по проблемам развития экономики и общества: в 3 кн. / отв. ред. Е.Г. Ясин; Высшая школа экономики. — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2011.

5. Сайт щорічних звітів фондів - Highlights of foundation yearbook [Електронний ресурс]. - режим доступу до сайту: <http://foundationcenter.org>.

6. Сайт національної асоціації освіти в коледжах і університетах - NACUBO – Commonfund of Endowments [Електронний ресурс].- режим доступу до сайту: <http://www.nacubo.org>.